

Codul penal

Codul de procedură penală

- decizii ale Curții Constituționale
- recursuri în interesul legii
- hotărâri prealabile
- legislație conexă
- hotărâri C.E.D.O.
- index alfabetic

Ediție îngrijită și adnotată de
Prof. univ. dr. Tudorel TOADER

Actualizată la data de
17 martie 2025

Cuprins general

CODUL PENAL	1
<i>Index</i>	239
Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (<i>extras</i>)	249
 CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ	 257
<i>Index</i>	671
Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală (<i>extras</i>)	686

Titlul IV. Infracțiuni contra înfăptuirii justiției

Art. 266. Nedenunțarea. (1)^[1] Fapta persoanei care, luând cunoștință de comiterea unei fapte prevăzute de legea penală contra vieții sau care a avut ca urmare moartea unei persoane, nu înștiințează de îndată autoritățile se pedepsește cu închisoare de la un an la 3 ani.

(1')^[2] Fapta persoanei care, luând cunoștință de comiterea unei fapte prevăzute de legea penală, de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile ori contra libertății și integrității sexuale, săvârșite față de un minor, nu înștiințează de îndată autoritățile se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 2 ani.

(2) Nedenunțarea săvârșită de un membru de familie nu se pedepsește.

(3) Nu se pedepsește persoana care, înainte de punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva unei persoane pentru săvârșirea faptei nedenunțate, încunoștințează autoritățile competente despre aceasta sau care, chiar după punerea în mișcare a acțiunii penale, a înlesnit tragerea la răspundere penală a autorului sau a participanților. *[R.A.: art. 262 CP 1969]*

Art. 267. Omisiunea sesizării. (1) Funcționarul public care, luând cunoștință de săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală în legătură cu serviciul în cadrul căruia își îndeplinește sarcinile, omite sesizarea de îndată a organelor de urmărire penală se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Când fapta este săvârșită din culpă, pedeapsa este închisoarea de la 3 luni la un an sau amendă. *[R.A.: art. 263 CP 1969]*

Art. 268. Inducerea în eroare a organelor judiciare. (1) Sesizarea penală, făcută prin denunț sau plângere, cu privire la existența unei fapte prevăzute de legea penală ori în legătură cu săvârșirea unei asemenea fapte de către o anumită persoană, cunoscând că aceasta este nereală, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Producerea sau ticluirea de probe nereale, în scopul de a dovedi existența unei fapte prevăzute de legea penală ori săvârșirea acesteia de către o anumită persoană, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

(3) Nu se pedepsește persoana care a săvârșit inducerea în eroare a organelor judiciare, dacă declară, înainte de reținerea, arestarea sau de punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva celui față de care s-a făcut denunțul sau plângerea ori s-au produs probele, că denunțul, plângerea sau probele sunt nereale. *[R.A.: art. 259 CP 1969]*

Art. 269. Favorizarea făptuitorului. (1) Ajutorul dat făptuitorului în scopul împiedicării sau îngreunării cercetărilor într-o cauză penală, tragerii la răspundere penală, executării unei pedepse sau măsuri privative de libertate se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă.

(2) Pedeapsa aplicată favorizatorului nu poate fi mai mare decât pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta săvârșită de autor.

^[1] Alin. (1) al art. 266 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. unic pct. 3 din Legea nr. 186/2021.

^[2] Alin. (1') al art. 266 a fost introdus prin art. unic pct. 4 din Legea nr. 186/2021.

(3) Favorizarea săvârșită de un membru de familie nu se pedepsește. *[R.A.: art. 264 CP 1969]*

Art. 270. Tăinuirea. (1) Primirea, dobândirea, transformarea ori înlesnirea valorificării unui bun, de către o persoană care fie a cunoscut, fie a prevăzut din împrejurările concrete că acesta provine din săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, chiar fără a cunoaște natura acesteia, se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă.

(2) Pedepsa aplicată tăinuitorului nu poate fi mai mare decât pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta săvârșită de autor.

(3) Tăinuirea săvârșită de un membru de familie nu se pedepsește. *[R.A.: art. 221 CP 1969]*

Art. 271. Obstrucționarea justiției. (1) Persoana care, fiind avertizată asupra consecințelor faptei sale:

a) împiedică, fără drept, organul de urmărire sau instanța să efectueze, în condițiile legii, un act procedural;

b) refuză să pună la dispoziția organului de urmărire penală, instanței sau judecătorului sindic, în tot sau în parte, datele, informațiile, înscrisurile sau bunurile deținute, care i-au fost solicitate în mod explicit, în condițiile legii, în vederea soluționării unei cauze,

se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă.

(2) Dispozițiile alin. (1) nu se aplică în cazul persoanei urmărite sau judecate pentru infracțiunea care formează obiectul procesului penal. *[R.A.: art. 147 din Legea nr. 85/2006]*

Legislație conexă: art. 120 din O.U.G. nr. 46/2013 privind criza financiară și insolvența unităților administrativ-teritoriale (M. Of. nr. 299 din 24 mai 2013).

Art. 272. Influențarea declarațiilor. (1) Încercarea de a determina sau determinarea unei persoane, indiferent de calitatea acesteia, prin corupere, prin constrângere ori prin altă faptă cu efect vădit intimidant, săvârșită asupra sa ori asupra unui membru de familie al acesteia, să nu sesizeze organele de urmărire penală, să nu dea declarații, să își retragă declarațiile, să dea declarații mincinoase ori să nu prezinte probe, într-o cauză penală, civilă sau în orice altă procedură judiciară, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani. Dacă actul de intimidare sau corupere constituie prin el însuși o infracțiune, se aplică regulile privind concursul de infracțiuni.

(2) Nu constituie infracțiune înțelegerea patrimonială dintre infractor și persoana vătămată, intervenită în cazul infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângere prealabilă sau pentru care intervine împăcarea. *[R.A.: art. 261 și art. 261¹ CP 1969]*

Art. 273. Mărturia mincinoasă. (1) Fapta martorului care, într-o cauză penală, civilă sau în orice altă procedură în care se ascultă martori, face afirmații mincinoase ori nu spune tot ce știe în legătură cu faptele sau împrejurările esențiale cu privire la care este întrebat se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Mărturia mincinoasă săvârșită:

- a) de un martor cu identitate protejată ori aflat în Programul de protecție a martorilor;
- b) de un investigator sub acoperire;

c) de o persoană care întocmește un raport de expertiză ori de un interpret;
d) în legătură cu o faptă pentru care legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață ori închisoarea de 10 ani sau mai mare
se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

(3) Autorul nu se pedepsește dacă își retrage mărturia, în cauzele penale înainte de reținere, arestare sau de punerea în mișcare a acțiunii penale ori în alte cauze înainte de a se fi pronunțat o hotărâre sau de a se fi dat o altă soluție, ca urmare a mărturiei mincinoase. [R.A.: art. 260 CP 1969]

Recurs în interesul legii. Prin Decizia nr. 1/2019 (M. Of. nr. 187 din 8 martie 2019), Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a admis recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și a stabilit:

„Fapta unei persoane audiate ca martor de a face afirmații mincinoase sau de a nu spune tot ce știe în legătură cu faptele sau împrejurările esențiale cu privire la care a fost întrebată întrunește numai elementele de tipicitate ale infracțiunii de mărturie mincinoasă, prevăzută de art. 273 alin. (1) din Codul penal”.

Dezlegarea unor chestiuni de drept. 1. Prin Decizia nr. 10/2019 (M. Of. nr. 416 din 28 mai 2019), Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, a admis sesizarea formulată de Curtea de Apel București, Secția a II-a penală, prin care s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea de principiu a următoarei chestiuni de drept: „Poate fi subiect activ al infracțiunii de mărturie mincinoasă participantul la comiterea unei infracțiuni care a fost judecat separat de ceilalți participanți și audiat ulterior ca martor în cauza disjunsă cu privire la acești din urmă participanți?” și a stabilit:

„Participantul la comiterea unei infracțiuni care a fost judecat separat de ceilalți participanți și audiat ulterior ca martor, în cauza disjunsă, nu poate avea calitatea de subiect activ al infracțiunii de mărturie mincinoasă prevăzute de art. 273 din Codul penal”.

2. Prin Decizia nr. 1/2020 (M. Of. nr. 173 din 3 martie 2020), Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, a admis sesizarea formulată de Curtea de Apel Bacău, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, prin care s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea chestiunii de drept: „Dacă martorul denunțator beneficiar al cauzei de nepedepsire, prevăzute la art. 290 alin. (3) din Codul penal, poate fi subiect activ al infracțiunii de mărturie mincinoasă, prevăzută de art. 273 din Codul penal, sau de favorizare a făptuitorului, prevăzută de art. 269 din Codul penal”, și a stabilit:

„Martorul denunțator care beneficiază de cauza de nepedepsire prevăzută la art. 290 alin. (3) din Codul penal poate fi subiect activ al infracțiunii de mărturie mincinoasă, prevăzută de art. 273 alin. (1) din Codul penal”.

Art. 274. Răzbunarea pentru ajutorul dat justiției. Săvârșirea unei infracțiuni împotriva unei persoane ori a unui membru de familie al acesteia, pe motiv că a sesizat organele de urmărire penală, a dat declarații ori a prezentat probe într-o cauză penală, civilă sau în orice altă procedură dintre cele prevăzute în art. 273, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune, ale cărei limite speciale se majorează cu o treime.

Art. 275. Sustragerea sau distrugerea de probe ori de înscrisuri. (1) Sustragerea, distrugerea, reținerea, ascunderea ori alterarea de mijloace materiale de

probă sau de înscrisuri, în scopul de a împiedica aflarea adevărului într-o procedură judiciară, se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează împiedicarea, în orice alt mod, ca un înscris necesar soluționării unei cauze, emis de către un organ judiciar sau adresat acestuia, să ajungă la destinatar. *[R.A.: art. 272 CP 1969]*

Dezlegarea unor chestiuni de drept. Prin Decizia nr. 3/2021 (M. Of. nr. 396 din 15 aprilie 2021), Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, a admis sesizarea formulată de Curtea de Apel București, Secția a II-a penală, prin care s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarelor chestiuni de drept: „1. Infracțiunea de sustragere sau distrugere de probe ori de înscrisuri prevăzută de art. 275 alin. (1) din Codul penal are ca situație premisă existența unei proceduri judiciare deja începute? 2. Poate fi subiect activ al infracțiunii de sustragere sau distrugere de probe ori de înscrisuri în modalitatea prevăzută de art. 275 alin. (1) din Codul penal autorul faptei prevăzute de legea penală ce face obiectul procesului penal în care urmau să fie folosite înscrisurile ori mijloacele materiale de probă presupus a fi sustrate sau distruse?” și a stabilit:

„1. *Infracțiunea de sustragere sau distrugere de probe ori de înscrisuri, prevăzută de art. 275 alin. (1) din Codul penal, are ca situație premisă existența unei proceduri judiciare începute.*
2. *Autorul faptei prevăzute de legea penală ce face obiectul procesului penal în care sunt folosite înscrisurile ori mijloacele materiale de probă poate fi subiect activ al infracțiunii de sustragere sau distrugere de probe ori de înscrisuri în modalitatea prevăzută de art. 275 alin. (1) din Codul penal.*”

Art. 276.^[1] Abrogat.

Art. 277. Compromiterea intereselor justiției. (1) Divulgarea, fără drept, de informații confidențiale privind data, timpul, locul, modul sau mijloacele prin care urmează să se administreze o probă, de către un magistrat sau un alt funcționar public care a luat cunoștință de acestea în virtutea funcției, dacă prin aceasta poate fi îngreunată sau împiedicată urmărirea penală, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

(2) Dezvăluirea, fără drept, de mijloace de probă sau de înscrisuri oficiale dintr-o cauză penală, înainte de a se dispune o soluție de netrimiteră în judecată ori de soluționare definitivă a cauzei, de către un funcționar public care a luat cunoștință de acestea în virtutea funcției, se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă.

(3) Dezvăluirea, fără drept, de informații dintr-o cauză penală, de către un martor, expert sau interpret, atunci când această interdicție este impusă de legea de procedură penală, se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă.

(4) Nu constituie infracțiune fapta prin care sunt divulgate ori dezvăluite acte sau activități vădit ilegale comise de autorități într-o cauză penală.

Art. 278. Încălcarea solemnității ședinței. Întrebuintarea de cuvinte ori gesturi jignitoare sau obscene, de natură să perturbe activitatea instanței, de către o persoană care participă sau asistă la o procedură care se desfășoară în fața instanței, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă. *[R.A.: art. 272' alin. (1) CP 1969]*

^[1] Art. 276 a fost abrogat prin Legea nr. 159/2014.

Art. 279. Ultrajul judiciar. (1)^[1] Amenințarea, lovirea sau alte violențe, vătămarea corporală, lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte ori omorul, săvârșite împotriva unui judecător sau procuror aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu, se sancționează cu pedeapsa privativă de libertate prevăzută de lege pentru acea infracțiune, ale cărei limite speciale se majorează cu jumătate.

(2) Săvârșirea unei infracțiuni împotriva unui judecător sau procuror ori împotriva bunurilor acestuia, în scop de intimidare sau de răzbunare, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, se sancționează cu pedeapsa privativă de libertate prevăzută de lege pentru acea infracțiune, ale cărei limite speciale se majorează cu jumătate.

(3) Cu aceeași pedeapsă se sancționează faptele comise în condițiile alin. (2), dacă privesc un membru de familie al judecătorului sau al procurorului.

(4) Dispozițiile alin. (1)-(3) se aplică în mod corespunzător și faptelor comise împotriva unui avocat în legătură cu exercitarea profesiei. **[R.A.: ► art. 175 alin. (1) lit. f), art. 176 alin. (1) lit. f), art. 239, art. 239' și art. 272' alin. (2) CP 1969; ► art. 39 alin. (2), (3) și (5) din Legea nr. 51/1995]**

Art. 280. Cercetarea abuzivă. (1) Întrebuintarea de promisiuni, amenințări sau violențe împotriva unei persoane urmărite sau judecate într-o cauză penală, de către un organ de cercetare penală, un procuror sau un judecător, pentru a o determina să dea ori să nu dea declarații, să dea declarații mincinoase ori să își retragă declarațiile, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale de către un organ de cercetare penală, un procuror sau un judecător. **[R.A.: art. 266 alin. (2) și (3) CP 1969]**

Legislație conexă: ► art. 22 alin. (2) C. Rom.; ► art. 3 CEDO; ► art. 4 CDFUE; ► Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1984 și intrată în vigoare la 26 iunie 1987, la care România a aderat prin Legea nr. 19/1990 (M. Of. nr. 112 din 10 octombrie 1990); ► Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987 și intrată în vigoare la 1 februarie 1989, ratificată prin Legea nr. 80/1994 (M. Of. nr. 285 din 7 octombrie 1994).

Hotărâri C.E.D.O. Întrebuintarea de amenințări cu tortura împotriva unei persoane aflate în curs de cercetare, pentru a obține detalii legate de infracțiunea pe care se presupune că a comis-o, este interzisă indiferent de natura faptei, chiar dacă aceasta este extrem de periculoasă (*în speță, răpirea unui copil – n.a.*), sau de motivația agenților autorității [*cauza Gäfgen v. Germaniei (MC)*, Hotărârea din 1 iunie 2010].

Art. 281. Supunerea la rele tratamente. (1) Supunerea unei persoane la executarea unei pedepse, măsuri de siguranță sau educative în alt mod decât cel prevăzut de dispozițiile legale se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică.

(2) Supunerea la tratamente degradante ori inumane a unei persoane aflate în stare de reținere, deținere ori în executarea unei măsuri de siguranță sau educative,

^[1] Alin. (1) și (2) ale art. 279 sunt reproduse astfel cum au fost modificate prin art. unic pct. 9 din Legea nr. 248/2023.

privative de libertate, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică. **[R.A.: art. 266 alin. (1) și art. 267 CP 1969]**

Legislație conexă: ► art. 22 alin. (2) C. Rom.; ► art. 3 CEDO; ► art. 4 CDFUE; ► Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1984 și intrată în vigoare la 26 iunie 1987, la care România a aderat prin Legea nr. 19/1990 (M. Of. nr. 112 din 10 octombrie 1990); ► Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987 și intrată în vigoare la 1 februarie 1989, ratificată prin Legea nr. 80/1994 (M. Of. nr. 285 din 7 octombrie 1994).

Hotărâri C.E.D.O. 1. Art. 3 CEDO consacră una dintre valorile fundamentale ale unei societăți democratice, interzicând în termeni absoluți tortura sau tratamentele inumane ori degradante, indiferent de circumstanțe și de comportamentul victimei. Relele tratamente trebuie să atingă un nivel minim de severitate pentru a intra sub incidența acestui text. Evaluarea este însă relativă, depinzând de toate circumstanțele cauzei, cum ar fi durata tratamentului, efectele sale fizice și psihice și, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei. Deși întrebarea dacă scopul tratamentului a fost de a umili sau înjosi victima este un factor care trebuie luat în considerare, absența unui astfel de scop nu poate exclude categoric constatarea încălcării art. 3. Tratamentul este considerat a fi „degradant” în sensul art. 3 atunci când umilește sau înjosește o persoană, arată o lipsă de respect pentru aceasta ori îi diminuează demnitatea sau atunci când trezește sentimente de frică, angoasă ori inferioritate capabile să înfrângă rezistența morală și fizică a acesteia. Caracterul public al tratamentului poate fi un factor relevant sau agravant pentru a aprecia dacă este „degradant” în sensul art. 3. Pentru ca tratamentul să fie „degradant”, suferința sau umiliința trebuie, în orice caz, să depășească acel element inevitabil legat de o anumită formă de tratament legitim (*cauza Elberte c. Letoniei, Hotărârea din 13 ianuarie 2015*).

2. În ceea ce privește o persoană privată de libertate sau, mai general, care se confruntă cu agenți ai statului, orice recurs la forță fizică ce nu a fost strict necesară din cauza propriilor sale conduite afectează demnitatea umană și reprezintă, în principiu, o încălcare a dreptului prevăzut la art. 3 CEDO. Cuvântul „demnitate” apare în multe texte și instrumente internaționale și regionale. Deși Convenția nu menționează acest termen – care apare totuși în preambulul la Protocolul nr. 13 privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele –, Curtea a subliniat că respectarea demnității umane face parte din însăși esența Convenției, alături de libertatea umană. Mai mult, există o legătură deosebit de puternică între noțiunile de tratament sau pedeapsă „degradantă”, în sensul art. 3 CEDO, și respectarea „demnității”. În 1973, Comisia Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că, în contextul art. 3 CEDO, expresia „tratament degradant” arată că scopul general al acestei dispoziții a fost de a preveni interferențele deosebit de grave cu demnitatea umană (*cauza East African Asians c. Regatului Unit, raportul Comisiei din 14 decembrie 1973, §192*). Curtea, la rândul său, a făcut prima sa referire explicită la această noțiune în *cauza Tyrer c. Regatului Unit, Hotărârea din 25 aprilie 1978*, în ceea ce privește nu „tratamentul degradant”, ci „pedeapsa degradantă”. În constatarea faptului că pedeapsa în cauză a fost degradantă în sensul art. 3 CEDO, Curtea a avut în vedere că, „deși reclamantul nu a suferit nicio vătămare fizică severă sau de lungă durată, pedeapsa sa – prin care a fost tratat ca un obiect în mâna autorităților – a constituit o încălcare a unuia dintre scopurile principale ale art. 3, și anume protecția demnității și a integrității fizice a unei persoane” (§33). Multe hotărâri ulterioare au evidențiat legătura strânsă între noțiunile de „tratament degradant” și respectarea „demnității” [*cauza Bouyid c. Belgiei (MC), Hotărârea din 28 septembrie 2015*].

3. Tratamentele inumane sunt acele acte prin care se provoacă leziuni sau vii suferințe fizice sau morale, susceptibile de a produce puternice tulburări psihice, săvârșite cu intenția

de a provoca dureri intense victimei. Tratamentele sunt degradante atunci când creează persoanei sentimente de teamă, de neliniște și de inferioritate, de natură a o umili și, eventual, de a-i înfrânge în acest fel rezistența fizică și morală [cauza *Republica Irlanda c. Regatului Unit (Plen)*, Hotărârea din 18 ianuarie 1978, în C. BIRSAN, *Convenția europeană*, p. 140 și 149].

4. Curtea acceptă că folosirea forței poate fi necesară, în anumite împrejurări, pentru a asigura securitatea în închisoare, pentru menținerea ordinii sau prevenirea criminalității în centrele de detenție. Cu toate acestea, forța poate fi folosită numai în cazul în care acest lucru nu poate fi evitat și nu trebuie să fie excesivă. Recurgerea la forța fizică, ce nu a fost strict necesară ca urmare a comportamentului deținutului, poate afecta demnitatea umană și reprezintă, în principiu, o încălcare a dreptului prevăzut la art. 3 CEDO (cauza *Korobov și alții c. Estoniei*, Hotărârea din 28 martie 2013; cauza *Buhaniuc c. Republicii Moldova*, Hotărârea din 28 ianuarie 2014; cauza *Sapožkovs c. Letoniei*, Hotărârea din 11 februarie 2014). În schimb, în cazul în care folosirea forței de către autorități se impune din cauza împotririi celui reținut, nu există o violare a art. 3 CEDO (cauza *Klaas c. Germaniei*, Hotărârea din 22 septembrie 1993).

5. În cazul în care o persoană face o afirmație credibilă că a suferit un tratament inuman sau degradant, în sensul art. 3, din partea agenților statului, această dispoziție, coroborată cu obligația generală a statului în temeiul art. 1 CEDO, de a asigura pentru persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Convenție, impune în mod implicit o anchetă oficială efectivă. Obligația de a investiga nu este una de rezultat, ci de mijloace: nu orice anchetă trebuie să ajungă la o concluzie care coincide cu afirmațiile reclamantului; cu toate acestea, ar trebui, în principiu, să fie de natură să conducă la stabilirea faptelor și, în cazul în care acuzațiile se dovedesc a fi adevărate, la identificarea și pedepsirea celor responsabili (cauza *T.M. și C.M. c. Republicii Moldova*, Hotărârea din 28 ianuarie 2014). În general, pentru ca o investigație să fie eficientă, este important ca instituțiile și persoanele care o efectuează să fie independente de cele pe care le anchetează. Acest lucru înseamnă nu numai inexistența unor legături ierarhice sau instituționale, dar și o independență practică (cauza *Anton c. României*, Hotărârea din 19 mai 2015). Oricare ar fi modalitățile de investigare, autoritățile trebuie să acționeze din oficiu pentru identificarea și pedepsirea celor responsabili, iar ancheta ar trebui să se deruleze cu promptitudine. De asemenea, Curtea a considerat că, în cauzele referitoare la tortură sau rele tratamente provocate de agenții statului, acțiunea penală nu ar trebui să poată fi stinsă prin intervenirea prescripției, iar amnistia și grațierea nu ar trebui să fie acceptate în astfel de situații [cauza *Mocanu și alții c. României (MC)*, Hotărârea din 17 septembrie 2014]. O anchetă a acuzațiilor grave de tratamente inumane sau degradante trebuie să fie completă, ceea ce înseamnă că autoritățile nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a finaliza ancheta sau ca bază pentru deciziile lor. Ele trebuie să ia toate măsurile rezonabile și disponibile pentru a asigura dovezi privind incidentul, inclusiv, printre altele, declarațiile martorilor oculari și probele medico-legale. Orice deficiență în investigație care subminează capacitatea de a stabili cauza leziunilor corporale sau identitatea persoanelor responsabile va duce la încălcarea art. 3 CEDO (cauza *Yudina c. Rusiei*, Hotărârea din 10 iulie 2012).

6. Acuzațiile de rele tratamente trebuie să fie susținute prin dovezi puternice. Pentru a le evalua, Curtea adoptă standardul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, deși o astfel de dovadă poate rezulta și din coexistența unor concluzii suficient de puternice, clare și concordante sau din prezumții de fapt incontestabile (cauza *M. și alții c. Italiei și Bulgariei*, Hotărârea din 31 iulie 2012).

7. Deși privarea de libertate este însoțită de obicei de anumite inconveniente pentru persoana deținută, suferința și umilinta provocate de executarea pedepsei nu trebuie să depășească, în niciun caz, ceea ce implică în mod inevitabil un tratament sau o pedeapsă legitimă. De asemenea, închisoarea nu îl privează pe deținut de drepturile garantate de Convenție. Dimpotrivă, în unele situații, persoana încarcerată poate avea nevoie de o protecție sporită din cauza vulnerabilității situației sale și din cauza faptului că este în

totalitate sub responsabilitatea statului. Art. 3 CEDO impune autorităților o obligație pozitivă de a se asigura că fiecare prizonier este deținut în condiții compatibile cu respectarea demnității umane, că normele de aplicare a măsurii nu obligă persoana în cauză să sufere greutăți de o intensitate care depășește nivelul inevitabil al suferinței inerente detenției și că, ținând seama de cerințele practice din închisoare, sănătatea și bunăstarea deținutului sunt asigurate în mod adecvat. În ceea ce privește condițiile de detenție, în cazul în care supraaglomerarea atinge un anumit nivel, lipsa de spațiu poate constitui elementul central de care trebuie să se țină seama în evaluarea conformității unei anumite situații cu art. 3 CEDO. Suprafața extrem de mică a unei celule este un aspect deosebit de important care trebuie luat în considerare pentru a stabili dacă condițiile de detenție sunt „degradante” în sensul art. 3. Astfel, atunci când a fost confruntată cu cazuri de supraaglomerare severă, Curtea a constatat că acest element singur a fost suficient pentru a concluziona că a avut loc o violare a art. 3. Deși Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante recomandă pentru celulele colective un spațiu personal de 4 mp, Curtea a confirmat recent că, într-o celulă colectivă, cerința de 3 mp de spațiu pe deținut (inclusiv cel ocupat de mobilier, dar care nu include instalațiile sanitare) trebuie să rămână standardul minim relevant pentru evaluarea condițiilor de detenție în conformitate cu art. 3 CEDO. De asemenea, ea a precizat că un spațiu personal de mai puțin de 3 mp într-o celulă colectivă generează o prezumție puternică, dar nu incontestabilă, a unei încălcări a acestei dispoziții. Prezumția în cauză poate fi înlăturată în special de efectele cumulative ale altor aspecte privind condițiile de detenție, care astfel compensează în mod adecvat lipsa spațiului personal. În această privință, Curtea ia în considerare factori precum durata detenției, gradul de libertate de mișcare și posibilitatea desfășurării de activități în afara celulei, precum și condițiile generale de detenție în instituția în cauză. Pe de altă parte, în situațiile în care supraaglomerarea nu a fost atât de mare încât să ridice o problemă numai în temeiul art. 3, Curtea a constatat că alte aspecte privind condițiile de detenție trebuie luate în considerare pentru a stabili conformitatea cu această dispoziție. Acestea includ folosirea privată a toaletei, ventilația disponibilă, accesul la lumină naturală și aer, calitatea încălzirii și respectarea cerințelor sanitare de bază. În cazul în care un prizonier are un spațiu personal între 3 și 4 mp în celulă, factorul spațial rămâne unul important în evaluarea caracterului adecvat sau nu al condițiilor de detenție. În astfel de cazuri, Curtea a constatat o încălcare a art. 3, deoarece lipsa de spațiu a fost însoțită de alte condiții materiale de detenție inumane, cum ar fi lipsa ventilației și a luminii, accesul limitat la plimbare în aer liber sau lipsa totală a intimității în celule. În ceea ce privește curățenia și igiena, accesul liber la toalete adecvate și menținerea unor condiții bune de igienă sunt elemente esențiale ale mediului uman și deținutii ar trebui să aibă acces ușor la acest tip de facilități, care să le asigure protecția intimității. În acest sens, o anexă sanitară izolată doar parțial nu este acceptabilă într-o celulă ocupată de mai mulți deținuți, Curtea constând deja încălcări ale art. 3 CEDO din cauza condițiilor precare de igienă în celule. Un alt aspect sancționat de Curte în ceea ce privește igiena este prezența gândacilor, a șobolanilor, a păduchilor, a insectelor sau a altor paraziți și ea a reamintit că autoritățile trebuie să combată acest tip de probleme prin mijloace eficiente de dezinsecție/dezinfecție, produse de curățenie și igiena și verificări regulate ale celulelor, în special în ceea ce privește starea lenjeriilor de pat și a spațiilor pentru depozitarea alimentelor (*cauza Rezmișev și alții c. România, Hotărârea din 25 aprilie 2017*).

8. Sancționarea reclamantului deținut cu menținerea într-o celulă de izolare timp de 25 de zile, deși, potrivit regulamentului locului de detenție, durata maximă a unei asemenea sancțiuni era de 15 zile, la care s-au adăugat boala și lipsirea lui de o alimentație adecvată acesteia, constituie tratament inuman, interzis de art. 3 CEDO (*cauza Gorodnitchiev c. Rusiei, Hotărârea din 24 mai 2007, în C. BIRSAN, Convenția europeană, p. 173*).

9. Confiscarea ochelarilor unei persoane condamnate, care nici nu putea scrie, nici citi fără aceștia, precum și crearea unui sentiment de inferioritate și neputință din cauza lipsei

vederii reprezintă tratament degradant în sensul art. 3 CEDO (*cauza Slyusarev c. Rusiei, Hotărârea din 20 aprilie 2010*).

10. Statul este obligat, în ciuda problemelor logistice și financiare, să își organizeze sistemul penitenciar astfel încât să asigure deținuților respectarea demnității umane. Acest lucru poate implica obligația statului de a lua măsuri pentru a proteja un deținut împotriva efectelor nocive ale tabagismului pasiv, în cazul în care, ținând seama de examene medicale și de recomandările medicilor curanți, starea sa de sănătate impune acest lucru (*cauza Păvălache c. României, Hotărârea din 18 octombrie 2011, www.csm1909.ro*).

Art. 282. Tortura. (1) Fapta funcționarului public care îndeplinește o funcție ce implică exercitiul autorității de stat sau a altei persoane care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres ori tacit al acestuia de a provoca unei persoane puternice suferințe fizice ori psihice:

a) în scopul obținerii de la această persoană sau de la o terță persoană informații sau declarații;

b) în scopul pedepșirii ei pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis;

c) în scopul de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane;

d) pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare,

se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(2) Dacă fapta prevăzută în alin. (1) a avut ca urmare o vătămare corporală, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(3) Tortura ce a avut ca urmare moartea victimei se pedepsește cu închisoarea de la 15 la 25 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(4) Tentativa la infracțiunea prevăzută în alin. (1) se pedepsește.

(5) Nicio împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că este vorba de stare de război sau de amenințări cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura. De asemenea, nu poate fi invocată ordinul superiorului ori al unei autorități publice.

(6) Nu constituie tortură durerea sau suferințele ce rezultă exclusiv din sancțiuni legale și care sunt inerente acestor sancțiuni sau sunt ocazionate de ele. [**R.A.:** art. 267¹ CP 1969]

Legislație conexă: ► art. 22 alin. (2) C. Rom.; ► art. 3 CEDO; ► art. 4 CDFUE; ► Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1984 și intrată în vigoare la 26 iunie 1987, la care România a aderat prin Legea nr. 19/1990 (M. Of. nr. 112 din 10 octombrie 1990); ► Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987 și intrată în vigoare la 1 februarie 1989, ratificată prin Legea nr. 80/1994 (M. Of. nr. 285 din 7 octombrie 1994).

Hotărâri C.E.D.O. 1. Curtea a considerat un tratament ca fiind „inuman” atunci când, printre altele, a fost premeditat, a fost aplicat ore în șir și a cauzat fie leziuni corporale, fie suferințe fizice și psihice intense. Un tratament a fost considerat ca fiind „degradant” atunci când a fost de natură să stârnească în victimele sale sentimente de frică, angoasă și inferioritate capabile să le umilească și să le înjosească și să elimine rezistența fizică sau morală ori atunci când le-a determinat să acționeze împotriva voinței sau conștiinței lor. Pentru a determina dacă o anumită formă de maltratare trebuie să fie clasificată drept

„tortură”, este necesar să se țină seama de distincția prevăzută în art. 3 CEDO între această noțiune și cea de „tratament inuman sau degradant”. După cum s-a menționat în cazuri anterioare, se pare că intenția a fost ca în Convenție, prin intermediul unei astfel de distincții, să se atașeze un stigmat special tratamentului inuman deliberat care cauzează suferințe foarte grave și crude. În plus față de gradul de severitate a tratamentului, există un element intenționat al torturii, așa cum este recunoscut în Convenția Națiunilor Unite împotriva torturii, care, la art. 1, definește tortura ca fiind cauzarea intenționată de durere sau suferințe puternice, cu scopul de a obține informații, de a pedepsi sau de a intimida (*cauza Shestopalov c. Rusiei, Hotărârea din 28 martie 2017*).

2. Curtea Europeană a calificat drept tortură așa-numita „spânzurătoare palestiniană”, care constă în dezbrăcarea victimei, legarea mâinilor la spate și suspendarea ei de brațe, fără a se mai putea sprijini pe sol (*cauza Aksoy c. Turciei, Hotărârea din 18 decembrie 1996*), bătăile și umilințele la care a fost supusă o persoană aflată în detenție, în scopul de a o determina să mărturisească fapte pe care nu le comisese (*cauza Chitayev și Chitayev c. Rusiei, Hotărârea din 18 ianuarie 2007*), loviturile, sufocarea voluntară, electrocutarea controlată și violul suferit de deținuți din partea personalului de supraveghere al închisorii (*cauza Maslova și Nalbandov c. Rusiei, Hotărârea din 24 ianuarie 2008*), alimentarea forțată a unui deținut care protesta prin greva foamei împotriva condițiilor de detenție, autoritățile urmărind să îl determine să înceteze protestul (*cauza Ciorap c. Republicii Moldova, Hotărârea din 19 iunie 2007*), violul săvârșit asupra unei persoane aflate în detenție, aplicarea unei benzi negre pe ochi și udarea cu jeturi puternice de apă [*cauza Aydın c. Turciei (MC), Hotărârea din 25 septembrie 1997, toate hotărârile fiind prezentate în C. BIRSAN, Convenția europeană, p. 133 și urm.*].

Art. 283. Represiunea nedreaptă. (1) Fapta de a pune în mișcare acțiunea penală, de a lua o măsură preventivă neprivativă de libertate ori de a trimite în judecată o persoană, știind că este nevinovată, se pedepsește cu închisoarea de la 3 luni la 3 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică.

(2) Reținerea sau arestarea ori condamnarea unei persoane, știind că este nevinovată, se pedepsește cu închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică. [*R.A.: art. 268 CP 1969*]

Legislație conexă: ► art. 23 alin. (1) și (2) C. Rom.; ► art. 5 parag. 1 CEDO; ► art. 6 CDFUE.

Art. 284. Asistența și reprezentarea neloială. (1) Fapta avocatului sau a reprezentantului unei persoane care, în înțelegere frauduloasă cu o persoană cu interese contrare în aceeași cauză, în cadrul unei proceduri judiciare sau notariale, vatămă interesele clientului sau ale persoanei reprezentate se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează înțelegerea frauduloasă dintre avocat sau reprezentantul unei persoane și un terț interesat de soluția ce se va pronunța în cauză, în scopul vătămării intereselor clientului sau ale persoanei reprezentate.

(3) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Art. 285. Evadarea. (1) Evadarea din starea legală de reținere sau de deținere se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani.

(2) Când evadarea este săvârșită prin folosire de violențe sau arme, pedeapsa este închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(3) Se consideră evadare:

a) neprezentarea nejustificată a persoanei condamnate la locul de deținere, la expirarea perioadei în care s-a aflat legal în stare de libertate;

b) părăsirea, fără autorizare, de către persoana condamnată, a locului de muncă, aflat în exteriorul locului de deținere;

c)^[1] încălcarea de către persoana aflată în arest la domiciliu a obligației de a nu părăsi imobilul ori nerespectarea de către aceasta a itinerarului sau condițiilor de deplasare, stabilite potrivit legii.

(3')^[2] Se consideră evadare și fapta persoanei condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață sau la pedeapsa închisorii de a nu se prezenta la organul de poliție în vederea punerii în executare a mandatului de executare a pedepsei în termen de 7 zile de la data la care a rămas definitivă hotărârea prin care s-a dispus executarea pedepsei.

(4)^[3] În situațiile prevăzute la alin. (1), (2), alin. (3) lit. a) și b) și alin. (3'), pedeapsa aplicată pentru infracțiunea de evadare se adaugă la pedeapsa rămasă neexecutată la data evadării.

(4')^[4] În situația prevăzută la alin. (3) lit. c), se aplică regulile privind concursul de infracțiuni.

(5) Tentativa la infracțiunile prevăzute în alin. (1) și alin. (2) se pedepsește. **[R.A.: art. 269 CP 1969]**

Art. 286. Înlesnirea evadării. (1) Înlesnirea prin orice mijloace a evadării se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

(2) Înlesnirea evadării:

a) săvârșită prin folosire de violențe, arme, substanțe narcotice sau paralizante;

b) a două sau mai multor persoane în aceeași împrejurare;

c) unei persoane reținute sau arestate pentru o infracțiune sancționată de lege cu pedeapsa detențiunii pe viață ori cu pedeapsa închisorii de 10 ani sau mai mare ori condamnate la o astfel de pedeapsă

se sancționează cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(3) Dacă faptele prevăzute în alin. (1) și alin. (2) sunt săvârșite de o persoană care avea îndatorirea de a-l păzi pe cel reținut sau deținut, limitele speciale ale pedepsei se majorează cu o treime.

(4) Înlesnirea evadării, săvârșită din culpă, de către o persoană care avea îndatorirea de a-l păzi pe cel care a evadat, se pedepsește cu închisoarea de la 3 luni la 2 ani.

(5) Tentativa la infracțiunile prevăzute în alin. (1)-(3) se pedepsește. **[R.A.: art. 270 CP 1969]**

^[1] Lit. c) de la alin. (3) al art. 285 a fost introdusă prin art. 42 pct. 2 din Legea nr. 146/2021.

^[2] Alin. (3') al art. 285 a fost introdus prin art. 1 pct. 1 din Legea nr. 19/2025.

^[3] Alin. (4) al art. 285 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 1 pct. 2 din Legea nr. 19/2025.

^[4] Alin. (4') al art. 285 a fost introdus prin art. 42 pct. 4 din Legea nr. 146/2021.

Art. 287. Nerespectarea hotărârilor judecătorești. (1) Nerespectarea unei hotărâri judecătorești săvârșită prin:

a) împotrivirea la executare, prin opunerea de rezistență față de organul de executare;

b) refuzul organului de executare de a pune în aplicare o hotărâre judecătorească, prin care este obligat să îndeplinească un anumit act;

c) refuzul de a sprijini organul de executare în punerea în aplicare a hotărârii, de către persoanele care au această obligație conform legii;

d) neexecutarea hotărârii judecătorești prin care s-a dispus reintegrarea în muncă a unui salariat;

e) neexecutarea hotărârii judecătorești privind plata salariilor în termen de 15 zile de la data cererii de executare adresate angajatorului de către partea interesată;

f) nerespectarea hotărârilor judecătorești privind stabilirea, plata, actualizarea și recalcularea pensiilor;

g) împiedicarea unei persoane de a folosi, în tot sau în parte, un imobil deținut în baza unei hotărâri judecătorești, de către cel căruia îi este opozabilă hotărârea;

h)^[1] nerespectarea unei măsuri de protecție dispuse în executarea unui ordin european de protecție,

se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

(2) În cazul faptelor prevăzute în lit. d)-g), acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

(3)^[2] În cazul faptei prevăzute la alin. (1) lit. h), împăcarea părților înlătură răspunderea penală. [R.A.: ► art. 271 alin. (1)-(3) CP 1969; ► art. 56 alin. (6) din Legea nr. 188/2000; ► art. 24 alin. (3) din Legea nr. 554/2004; ► art. 261, art. 262 și art. 263 alin. (1) C. muncii]

Legislație conexă: art. 47 din Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, republicată (M. Of. nr. 948 din 15 octombrie 2020).

Art. 288. Neexecutarea sancțiunilor penale. (1) Sustragerea de la executare ori neexecutarea conform legii a unei pedepse complementare ori accesorii sau a măsurii de siguranță prevăzute în art. 108 lit. b) și lit. c), de către persoana fizică față de care s-au dispus aceste sancțiuni, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă, dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă.

(2) Sustragerea de la executarea unei măsuri educative privative de libertate prin părăsirea fără drept a centrului educativ sau a centrului de detenție ori prin neaparearea după expirarea perioadei în care s-a aflat legal în stare de libertate se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă.

(3) Neexecutarea, de către mandatar sau administrator, a pedepselor complementare aplicate unei persoane juridice dintre cele prevăzute în art. 141 se pedepsește cu amendă. [R.A.: art. 271 alin. (4) și (5) CP 1969]

Dezlegarea unor chestiuni de drept. Prin Decizia nr. 2/2019 (M. Of. nr. 242 din 28 martie 2019), Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, a admis sesizarea formulată de Curtea de Apel București, Secția

^[1] Lit. h) de la alin. (1) al art. 287 a fost introdusă prin art. 25 pct. 1 din Legea nr. 151/2016.

^[2] Alin. (3) al art. 287 a fost introdus prin art. 25 pct. 2 din Legea nr. 151/2016.

a II-a penală, prin care s-a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea chestiunii de drept dacă: „Fapta de sustragere de la executarea măsurii de siguranță prevăzute în art. 112 lit. d) din Codul penal anterior (din 1969) («interzicerea de a se afla în anumite localități») se regăsește în incriminarea de la art. 288 alin. (1) din Codul penal [sub forma sustragerii de la executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării dreptului de a se afla în anumite localități stabilite de instanță, pedeapsă prevăzută de art. 66 alin. (1) lit. l) din Codul penal] sau a fost dezincriminată ca urmare a abrogării Codului penal anterior la data intrării în vigoare a Legii nr. 187/2012 (respectiv 1 februarie 2014)” și a stabilit:

„Fapta de sustragere de la executarea măsurii de siguranță prevăzute în art. 112 lit. d) din Codul penal anterior (din 1969) nu realizează condițiile de tipicitate ale infracțiunii prevăzute de art. 288 alin. (1) din Codul penal”.

Capitolul II. Audierea persoanelor

Secțiunea 1. Reguli generale în materia audierii persoanelor

Art. 104. Persoanele audiate în cursul procesului penal. În cursul procesului penal, în condițiile prevăzute de lege, pot fi audiate următoarele persoane: suspectul, inculpatul, persoana vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente, martorii și experții.

Art. 105. Audierea prin interpret. (1) Ori de câte ori persoana audiată nu înțelege, nu vorbește sau nu se exprimă bine în limba română, audierea se face prin interpret. Interpretul poate fi desemnat de organele judiciare sau ales de părți ori persoana vătămată, dintre interpreții autorizați, potrivit legii.

(2) În mod excepțional, în situația în care se impune luarea urgentă a unei măsuri procesuale sau dacă nu se poate asigura un interpret autorizat, audierea poate avea loc în prezența oricărei persoane care poate comunica cu cel ascultat, organul judiciar având însă obligația de a relua audierea prin interpret imediat ce aceasta este posibilă.

(3) Dacă persoana audiată este surdă, mută sau surdo-mută, audierea se face cu participarea unei persoane care are capacitatea de a comunica prin limbajul special. În această situație comunicarea se poate face și în scris.

(4)^[1] În cazuri excepționale, dacă nu este prezentă o persoană autorizată care poate comunica prin limbajul special, iar comunicarea nu se poate realiza în scris, audierea persoanelor prevăzute la alin. (3) se va face cu ajutorul oricărei persoane care are aptitudini de comunicare, dispozițiile alin. (2) aplicându-se în mod corespunzător. **[R.A.: art. 128 alin. (1) CPP 1968]**

Legislație conexă: ► art. 128 C. Rom.; ► art. 6 parag. 3 lit. e) CEDO; ► Directiva nr. 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale (J.O. L nr. 280 din 26 octombrie 2010); ► Legea nr. 178/1997 pentru autorizarea și plata interpreților și traducătorilor folosiți de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Direcția Națională Anticorupție, de organele de urmărire penală, de instanțele judecătorești, de birourile notarilor publici, de avocați și de executori judecătorești (M. Of. nr. 305 din 10 noiembrie 1997).

Hotărâri C.E.D.O. 1. Art. 6 parag. 3 lit. e) CEDO trebuie interpretat în sensul că persoana acuzată, care nu înțelege sau nu vorbește limba folosită în instanță, are dreptul la asistență gratuită a unui interpret pentru traducerea sau interpretarea tuturor acelor documente sau declarații din procedurile derulate împotriva sa care îi sunt necesare pentru a înțelege sau pentru a se putea exprima în limba instanței, astfel încât să beneficieze de un proces echitabil. În această privință, trebuie remarcat că textul în cauză se referă la un „interpret”, nu la un „traducător”, ceea ce sugerează că asistența lingvistică orală poate satisface cerințele Convenției. Trebuie numai ca asistența acordată în materie de interpretare să îi permită acuzatului să cunoască ce i se reproșează și să se apere, în special prin prezentarea în

^[1] Alin. (4) al art. 105 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 64 din Legea nr. 255/2013.

fața instanței a versiunii sale asupra evenimentelor (*cauza Baka c. României, Hotărârea din 16 iulie 2009*).

2. Dreptul garantat de art. 6 parag. 3 lit. e) CEDO este unul concret și efectiv, obligația autorităților competente nefiind limitată la a desemna un interpret, ci, în cazurile în care sunt sesizate în acest sens, la a exercita un anumit control cu privire la calitatea interpretării asigurate (*cauza Kamasinski c. Austriei, Hotărârea din 19 decembrie 1989, în G. ANTONIU, A. VLĂȘCEANU, A. BARBU, CPP adnotat, p. 222*).

Art. 106.^[1] Reguli speciale privind ascultarea. (1) Dacă, în timpul audierii unei persoane, aceasta prezintă semne vizibile de oboseală excesivă sau simptomele unei boli care îi afectează capacitatea fizică ori psihică de a participa la ascultare, organul judiciar dispune întreruperea ascultării și, dacă este cazul, ia măsuri pentru ca persoana să fie consultată de un medic.

(2) Persoana aflată în detenție poate fi audiată la locul de deținere prin video-conferință, în cazuri excepționale și dacă organul judiciar apreciază că aceasta nu aduce atingere bunei desfășurări a procesului ori drepturilor și intereselor părților.

(3) În cazul prevăzut la alin. (2), dacă persoana audiată se află în vreuna dintre situațiile prevăzute la art. 90, ascultarea nu poate avea loc decât în prezența avocatului la locul de deținere. [*R.A.: art. 71¹ CPP 1968*]

Secțiunea a 2-a. Audiarea suspectului sau a inculpatului

Hotărâri C.E.D.O. 1. În stabilirea acuzațiilor în materie penală, ascultarea inculpatului în persoană trebuie să fie regula generală. Orice derogare de la acest principiu ar trebui să fie excepțională și supusă unei interpretări restrictive. Lipsa ascultării inculpatului în persoană este și mai dificil de conciliat cu cerințele unui proces echitabil atunci când instanța de control judiciar a efectuat o evaluare a laturii subiective a pretensei infracțiuni, respectiv intenția acestuia de a comite infracțiunile, și a fost prima instanță care l-a condamnat în acțiunea introdusă pentru a se stabili o acuzație în materie penală împotriva lui (*cauza Popa și Tănăsescu c. României, Hotărârea din 10 aprilie 2012, M. Of. nr. 659 din 18 septembrie 2012*).

2. În fața unei instanțe investite cu soluționarea căilor de atac, având plenitudine de jurisdicție, art. 6 CEDO nu garantează în mod obligatoriu dreptul la o audiere publică și nici, în cazul în care o asemenea audiere are loc, dreptul de a asista personal la dezbateri. În schimb, Curtea a stabilit că, atunci când o instanță din căile de atac trebuie să se pronunțe într-o speță asupra aspectelor de fapt și de drept deduse judecății și să analizeze în ansamblul speței problema vinovăției sau nevinovăției inculpatului, aceasta nu poate, pentru motive de echitate a procedurii, să hotărască asupra acestor aspecte fără o apreciere directă a declarațiilor făcute personal de către inculpatul care afirmă că nu a comis fapta considerată infracțiune. Condamnarea reclamantului, pronunțată fără ca acesta să fie audiat personal și, mai ales, după achitarea de către judecătoria, este contrară exigențelor unui proces echitabil în sensul art. 6 parag. 1 CEDO (*cauza Andreescu c. României, Hotărârea din 8 iunie 2010, M. Of. nr. 162 din 7 martie 2011*).

3. În condițiile în care, după ce a casat hotărârea prin care s-a dispus achitarea, instanța de control judiciar s-a pronunțat cu privire la temeinicia acuzației, constatând că inculpatul se face vinovat de săvârșirea infracțiunii de care era acuzat, fără să îl audieze nemijlocit, Curtea nu poate accepta punctul de vedere al Guvernului, conform căruia este suficient faptul că inculpatului i s-a acordat ultimul cuvânt. Dreptul acuzatului de a avea ultimul cuvânt are o importanță semnificativă, dar nu poate fi confundat cu dreptul de a fi audiat

[¹] Art. 106 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 65 din Legea nr. 255/2013.

în timpul dezbaterilor de către o instanță (*cauza Constantinescu c. României, Hotărârea din 27 iunie 2000, M. Of. nr. 279 din 30 mai 2001*).

4. În jurisprudența sa cu privire la art. 6 CEDO, Curtea a statuat că, atunci când se aduce o acuzație penală împotriva unui copil, este esențial ca el să fie tratat într-o manieră care să țină pe deplin seama de vârsta, de gradul de maturitate și de capacitățile sale intelectuale și emoționale și să fie luate măsuri pentru ca acesta să înțeleagă și să participe la procedură. Dreptul unui minor acuzat de a participa efectiv la procesul penal înseamnă ca el să fie tratat cu respectarea vulnerabilității și a capacităților sale încă din primele etape ale implicării într-o anchetă penală și, în special, în timpul oricărei interogări din partea poliției. Autoritățile trebuie să ia măsuri pentru a reduce, pe cât posibil, sentimentele sale de intimidare și inhibare și să se asigure că minorul acuzat înțelege pe deplin natura investigației, ceea ce este în joc pentru el, inclusiv semnificația oricărei sancțiuni care ar putea fi impusă, precum și dreptul său la apărare și, în special, dreptul de a păstra tăcerea (*cauza Zherdev c. Ucrainei, Hotărârea din 27 aprilie 2017*).

5. Dreptul de a fi asistat de un avocat se aplică pe tot parcursul și până la sfârșitul interogării de către poliție, inclusiv atunci când sunt citite declarațiile și se solicită suspectului să le confirme și să le semneze, întrucât asistența unui avocat este la fel de importantă și în aceste momente. Prezența avocatului și asistența activă în timpul interogării de către poliție reprezintă o garanție procedurală importantă, care are ca scop, printre altele, prevenirea obținerii de probe prin constrângere sau în contra voinței persoanei suspectate și protejarea libertății acesteia de a alege dacă să dea declarații sau să păstreze tăcerea. În speță, Curtea observă că, potrivit formularului-standard pe care reclamanta l-a semnat, ea a fost informată la momentul luării declarațiilor despre drepturile sale, inclusiv despre dreptul de a beneficia de asistență juridică și dreptul de a păstra tăcerea. Cu toate acestea, prima pagină a aceluiași formular include o frază tipărită care precizează „Nu s-a dorit avocat” și o casetă marcată cu litera „X”, de asemenea tipărită. Curtea ține cont de valoarea probatorie a documentelor semnate în custodia poliției; totuși, la fel ca în cazul multor garanții prevăzute la art. 6 CEDO, semnarea trebuie examinată în lumina tuturor circumstanțelor cauzei. Utilizarea unei formule tipărite de renunțare la un drept necesită stabilirea faptului dacă textul exprimă de fapt decizia liberă și informată a unui acuzat de renunțare la dreptul său de a fi asistat de un avocat. În cazul de față, reclamanta și-a retras declarațiile date în fața poliției de îndată ce a avut acces la un avocat atât în fața procurorului, cât și a judecătorului de instrucție și și-a menținut această poziție și în fața instanței de judecată. Mai mult, Curtea observă că pe prima pagină a formularului-standard erau tipărite informații despre faptul că reclamanta este alfabetizată. Cu toate acestea, pe cea de-a treia pagină a aceluiași formular, ea a declarat că nu a fost niciodată la școală; de asemenea, a declarat în fața instanței de judecată că este analfabetă și că a fost obligată de poliție să semneze declarațiile. În acest context, Curtea reamintește că trebuie acordată o protecție suplimentară deținuților analfabeți, pentru a se asigura că renunțarea voluntară la drepturile lor este pe deplin stabilită și înregistrată în mod oficial. Având în vedere circumstanțele contradictorii cu privire la valabilitatea renunțării la dreptul la asistență juridică, Curtea consideră că Guvernul nu a reușit să demonstreze că reclamanta a renunțat în mod valabil la dreptul său la avocat atunci când a dat declarații în fața poliției (*cauza Akdağ c. Turciei, Hotărârea din 17 septembrie 2019*).

Art. 107. Întrebările privind persoana suspectului sau a inculpatului. (1)^[1]

La începutul primei audieri, organul judiciar adresează întrebări suspectului sau inculpatului cu privire la nume, prenume, poreclă, data și locul nașterii, codul numeric personal, numele și prenumele părinților, cetățenia, starea civilă, situația militară,

^[1] Alin. (1) al art. 107 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 66 din Legea nr. 255/2013.

studiile, profesia ori ocupația, locul de muncă, domiciliul și adresa unde locuiește efectiv și adresa la care dorește să îi fie comunicate actele de procedură, antecedentele penale sau dacă împotriva sa se desfășoară un alt proces penal, dacă solicită un interpret în cazul în care nu vorbește sau nu înțelege limba română ori nu se poate exprima, precum și cu privire la orice alte date pentru stabilirea situației sale personale.

(2) Întrebările prevăzute la alin. (1) se repetă la audierile ulterioare doar atunci când organul judiciar consideră necesar. [*R.A.: art. 70 alin. (1) CPP 1968*]

Art. 108. Comunicarea drepturilor și a obligațiilor. (1) Organul judiciar comunică suspectului sau inculpatului calitatea în care este audiat, fapta prevăzută de legea penală pentru săvârșirea căreia este suspectat sau pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală și încadrarea juridică a acesteia.

(2) Suspectului sau inculpatului i se aduc la cunoștință drepturile prevăzute la art. 83, precum și următoarele obligații:

a) obligația de a se prezenta la chemările organelor judiciare, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, se poate emite mandat de aducere împotriva sa, iar în cazul sustragerii, judecătorul poate dispune arestarea sa preventivă;

b) obligația de a comunica în scris, în termen de 3 zile, orice schimbare a adresei, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, citațiile și orice alte acte comunicate la prima adresă rămân valabile și se consideră că le-a luat la cunoștință.

(3)^[1] În cursul urmăririi penale, înainte de prima audiere a suspectului sau inculpatului, i se aduc la cunoștință drepturile și obligațiile prevăzute la alin. (2). Aceste drepturi și obligații i se comunică și în scris, sub semnătură, iar în cazul în care nu poate ori refuză să semneze, se va încheia un proces-verbal.

(4)^[2] Organul judiciar trebuie să aducă la cunoștința inculpatului posibilitatea încheierii, în cursul urmăririi penale, a unui acord, ca urmare a recunoașterii vinovăției, iar în cursul judecății posibilitatea de a beneficia de reducerea pedepsei prevăzute de lege, ca urmare a recunoașterii învinuirii. [*R.A.: art. 70 alin. (2)-(4) CPP 1968*]

Hotărâri C.E.D.O. 1. Art. 6 parag. 3 lit. a) CEDO acordă persoanei acuzate dreptul de a fi informată nu numai cu privire la „cauza” acuzației, și anume actul pe care l-ar fi comis și pe care este bazată acuzarea, dar și cu privire la încadrarea juridică dată acestui act, informația trebuind să fie detaliată. Scopul acestor prevederi trebuie analizat din perspectiva mai largă a dreptului la un proces echitabil garantat de art. 6 parag. 1 CEDO. În procedurile penale, dispozițiile privind informarea completă, detaliată cu privire la acuzațiile aduse și, pe cale de consecință, încadrarea juridică pe care instanța ar putea să o rețină în cauză reprezintă o condiție esențială pentru a se asigura o procedură echitabilă (*cauza I.H. și alții c. Austriei, Hotărârea din 20 aprilie 2006, în G. ANTONIU, A. VLĂȘCEANU, A. BARBU, CPP adnotat, p. 144*). În materie penală, o informare precisă și completă cu privire la acuzațiile aduse unei persoane și deci cu privire la încadrarea juridică pe care instanța o poate reține împotriva sa este o condiție esențială a echității procedurii. Dispozițiile art. 6 parag. 3 lit. a) nu impun o formă deosebită de informare cu privire la natura și cauza acuzației care i se aduce. Există o legătură între lit. a) și b) de la art. 6 parag. 3, iar dreptul de a fi informat cu privire la natura și cauza acuzației trebuie analizat în lumina dreptului învinuitului de a-și

^[1] Alin. (3) al art. 108 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 67 din Legea nr. 255/2013.

^[2] Alin. (4) al art. 108 a fost introdus prin art. 102 pct. 68 din Legea nr. 255/2013.

pregăti apărarea. Acuzatul are dreptul de a fi informat nu doar cu privire la faptele materiale de care este învinuit și pe care se bazează învinuirea, ci și cu privire la încadrarea juridică a faptelor și aceasta în mod detaliat (*cauza Adrian Constantin c. României, Hotărârea din 12 aprilie 2011, www.csm1909.ro*).

2. Deși nu este menționat în mod expres în art. 6 CEDO, dreptul la tăcere și una dintre componentele sale, și anume dreptul de a nu contribui la propria acuzare, constituie unul dintre standardele internaționale larg recunoscute care au stat la baza noțiunii de „proces echitabil” consacrate de art. 6. Dreptul de a nu contribui la propria acuzare presupune că, într-un proces penal, acuzarea va căuta să își fundamenteze dosarul fără a apela la elemente de probă obținute prin constrângere sau prin exercitarea de presiuni asupra acuzatului. Din această perspectivă, dreptul menționat este legat de prezumția de nevinovăție consacrată de art. 6 par. 2 CEDO. Dreptul de a nu contribui la propria acuzare privește, în primul rând, respectarea voinței acuzatului de a păstra tăcerea. Acesta nu se extinde și la folosirea în procedurile penale a materialului care poate fi obținut de la acuzat prin utilizarea puterilor coercitive și care există independent de voința suspectului, precum documentele obținute ca urmare a unui mandat, testele de analiză a respirației, sângelui, urinei, precum și țesuturile umane în vederea realizării unei analize ADN [*cauza Saunders c. Regatului Unit (MC), Hotărârea din 17 decembrie 1996, în G. ANTONIU, A. VLĂSCLEANU, A. BARBU, CPP adnotat, p. 142*].

3. Dreptul la tăcere și dreptul de a nu se autoincrimina sunt standarde internaționale general recunoscute, care se află în centrul noțiunii de proces echitabil în temeiul art. 6 CEDO. Rațiunea lor constă, printre altele, în protecția acuzatului împotriva constrângerii din partea autorităților, contribuind astfel la evitarea erorilor judiciare și la îndeplinirea obiectivelor art. 6. Privilegiul împotriva autoincriminării nu protejează împotriva formulării unei declarații incriminatorii în sine, ci împotriva obținerii de probe prin constrângere. În acest din urmă context, Curtea, în jurisprudența sa, a identificat cel puțin trei situații care generează îngrijorări cu privire la constrângere, fiind încălcat art. 6. Prima este aceea în care un suspect este obligat să depună mărturie sub amenințarea cu o sancțiune și fie depune astfel mărturie, fie este sancționat pentru refuzul de a declara. A doua este atunci când presiunea fizică sau psihologică, adesea sub formă de tratament care încalcă art. 3 CEDO, este aplicată pentru a obține dovezi sau declarații. Cea de-a treia este atunci când autoritățile folosesc subterfugii pentru a obține informații pe care nu le-au putut obține în timpul interogatoriului. Prin urmare, pentru ca o problemă să apară din perspectiva protecției împotriva autoincriminării, persoana în cauză trebuie, în primul rând, să fi fost supusă unei forme de constrângere din partea autorităților. În al doilea rând, pentru ca o cauză să intre în sfera de protecție a dreptului de a nu se autoincrimina, fie această constrângere trebuie să fi fost aplicată în scopul obținerii de informații care ar putea incrimina persoana respectivă în cadrul unei proceduri penale în curs sau viitoare împotriva acesteia, fie să se refere la utilizarea, într-o urmărire penală ulterioară, a informațiilor incriminatorii obținute în mod obligatoriu în afara contextului procedurii penale. Dreptul de a nu se autoincrimina presupune, în special, ca acuzarea să urmărească a-și dovedi cauza împotriva învinutului fără a recurge la probe obținute prin metode de constrângere împotriva voinței acestuia. În acest sens, dreptul este strâns legat de prezumția de nevinovăție cuprinsă în art. 6 par. 2 CEDO. Dreptul de a nu se autoincrimina înseamnă în primul rând respectarea voinței unui acuzat de a păstra tăcerea. În cazurile în care este aplicabil privilegiul împotriva autoincriminării, Curtea a reținut – observând că dreptul de a nu se autoincrimina nu este absolut – că gradul de constrângere aplicat va fi incompatibil cu art. 6 atunci când afectează însăși esența privilegiului. Nu orice constrângere va încălca însăși esența privilegiului împotriva autoincriminării și, astfel, va conduce la o încălcare a art. 6. În examinarea dacă, într-o anumită procedură, constrângerea a atins însăși esența acestui privilegiu, Curtea va lua în considerare în special natura și gradul constrângerii, existența oricăror garanții relevante în procedură și, în mod esențial, utilizarea oricărui material astfel obținut. Privilegiul nu se extinde însă la utilizarea în cadrul procedurilor penale a materialelor obținute de la

un acuzat prin metode de constrângere atunci când asemenea materiale au o existență independentă de voința acestuia. În ceea ce privește utilizarea dovezilor cu înscrisuri obținute sub amenințarea cu sancțiuni în materie de drept financiar, din jurisprudența Curții se poate deduce, în plus, că o astfel de utilizare nu intră în sfera protecției privilegiului împotriva autoincriminării în cazul în care autoritățile sunt în măsură să demonstreze că constrângerea vizează obținerea unor documente preexistente – deci care nu au fost create ca urmare a constrângerii înseși –, care sunt relevante pentru ancheta în cauză și de a căror existență au cunoștință. Această situație trebuie să fie diferențiată de aceea în care autoritățile încearcă să oblige o persoană să furnizeze dovezi despre infracțiunile pe care le-a săvârșit, forțând-o să furnizeze documente despre care cred că există, deși nu sunt sigure de aceasta. În sfârșit, din jurisprudența Curții reiese că, indiferent dacă autoritățile au sau nu cunoștință de existența unor înscrisuri sau alte mijloace materiale de probă, dacă acestea au fost obținute prin metode care încalcă art. 3, utilizarea lor va intra întotdeauna în domeniul de aplicare al privilegiului împotriva autoincriminării (*cauza De Legé c. Țărilor de Jos, Hotărârea din 4 octombrie 2022*).

Art. 109. Modul de ascultare. (1) După îndeplinirea dispozițiilor art. 107 și 108, suspectul sau inculpatul este lăsat să declare tot ceea ce dorește referitor la fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată, după care i se pot pune întrebări.

(2) Suspectul sau inculpatul are dreptul să se consulte cu avocatul atât înainte, cât și în cursul audierii, iar organul judiciar, când consideră necesar, poate permite acestuia să utilizeze însemnări și notițe proprii.

(3)^[1] În cursul audierii, suspectul sau inculpatul își poate exercita dreptul la tăcere cu privire la oricare dintre faptele ori împrejurările despre care este întrebant. **[R.A.: art. 71 și art. 72 CPP 1968]**

Art. 110. Consemnarea declarațiilor. (1)^[2] Declarațiile suspectului sau inculpatului se consemnează în scris. În declarație se consemnează întrebările adresate pe parcursul ascultării, menționându-se cine le-a formulat, și se menționează de fiecare dată ora începerii și ora încheierii ascultării.

(2) Dacă este de acord cu conținutul declarației scrise, suspectul sau inculpatul o semnează. Dacă suspectul sau inculpatul are de făcut completări, rectificări ori precizări, acestea sunt indicate în finalul declarației, fiind urmate de semnătura suspectului sau a inculpatului.

(3) Când suspectul sau inculpatul nu poate sau refuză să semneze, organul judiciar consemnează acest lucru în declarația scrisă.

(4)^[3] Declarația scrisă este semnată și de organul de urmărire penală care a procedat la audierea suspectului sau a inculpatului, de judecătorul de drepturi și libertăți ori de președintele completului de judecată și de grefier, de avocatul suspectului, inculpatului, al persoanei vătămate, părții civile sau părții responsabile civilmente, dacă aceștia au fost prezenți, precum și de interpret când declarația a fost luată printr-un interpret.

^[1] Alin. (3) al art. 109 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 69 din Legea nr. 255/2013.

^[2] Alin. (1) al art. 110 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 70 din Legea nr. 255/2013.

^[3] Alin. (4) al art. 110 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 70 din Legea nr. 255/2013.